

IZLAGANJE RIJEČI BOŽJE U KRŠĆANSTVU I ISLAMU

Hansjörg SCHMID - Andreas RENZ - Bülent UCAR (Hg.); *„Nahe ist dir das Wort...“ Schriftauslegung in Christentum und Islam*, Verlag Ferdinand Pustet, Regensburg, 2010., 277 str.

Akademija biskupije Rottenburg-Stuttgart već desetak godina organizira studijske susrete kršćana i muslimana u Stuttgartu o pitanjima važnim za jedne i druge, a zatim referate s tih susreta objavljuje u obliku knjige. Ti susreti nose naslov „Teološki forum kršćanstvo-islam“. Ova knjiga sadržava referate i zajedničku refleksiju sa susreta održanog od 6. do 8. ožujka 2009., uz sudjelovanje 125 muslimanskih i kršćanskih teologa iz 12 zemalja. Imao sam radost sudjelovati na tom jedinstvenom skupu znanstvenika vjernika koji prihvaćaju religijski pluralizam Europe praktirajući vlastiti religiozni identitet i poštujući vjeru drugih.

Hansjörg Schmid je moderator Foruma s katoličke strane, laik oženjen pravoslavkom iz Bugarske. Bülent Ucar je Turčin na službi profesora islamske religijske pedagogije na Univerzitetu Osnabrück. Njih dvojica u uvodnom poglavlju „Kršćani i muslimani kao čitatelji svetih spisa“ predstavljaju knjigu uklapajući je u druge projekte paralelnog čitanja Biblije i Kur'ana (str. 11-20).

Zatim je uvršteno političko izlaganje Wolfganga Schäublea, koji je tada bio ministar sigurnosti u vladi Njemačke te pokrenuo niz savjetovanja vlade s predstavnicima muslimana u Njemačkoj, radi stvaranja struktura za suradnju koje će uvažavati i država i muslimani vjernici: „Zajedno u Njemačkoj. Uz dijalog između kršćana i muslimana“ (21-28). Građa je podijeljena u šest dijelova:

1. Hermeneutski temelji (29-94);
2. Prijevodi Biblije i Kur'ana (95-125);
3. Feminističko izlaganje (127-164);
4. Međuovisna tumačenja (165-202);
5. Monopoli značenja (203-232);
6. Zajednička hermeneutika (233-275).

U prvom dijelu Assaad Elias Kattan, profesor pravoslavne teologije na Univerzitetu Münster, razmišlja o odnosu teksta i egzegeze u kršćanstvu i islamu, dok Eckart Reinmuth, profesor Novoga zavjeta na Univerzitetu Rostock, govori o izlaganju Biblije u napetosti između povijesnog konteksta i današnje vrijednosti za vjernike. Kritički se na njegovo izlaganje osvrnuo Ismail H. Yavuzcan, suradnik za islamsku religijsku pedagogiju na Univerzitetu Osnabrück, koji kao muslimanski intelektualac ne može shvatiti što kršćani hoće reći kada kažu da je Biblija riječ Božja u riječi ljudskoj. O važnosti hermeneutike Kur'ana za današnje muslimanske vjer-

nike govori Burhanettin Tatar, profesor filozofije na Teološkom fakultetu u Samsunu, Turska. On spada među novije muslimanske teologe u Turskoj koji s pažnjom prate egzegetske metode na Zapadu i pokazuju znakove otvaranja.

U odsjeku o prijevodima, Andreas Obermann, docent u Bonnu i župnik, predstavio je kršćanske prijevode Biblije u crkvenoj starini i danas na njemačkom govornom području, osvjetljujući to na primjeru Iz 7,14 o Emanuelovoj majci. Omer Özsoy, profesor islamske religije na Univerzitetu Frankfurt, prikazao je unutarnju debatu u islamu o potrebi i svrsi prijevoda, koncentriranu oko pojma *tarğama al-qur'an*. Problem je što kontekst iz vremena nastajanja nije izravno upisan u tekst, a prevoditelj treba suvremenim čitateljima na razumljiv način prenijeti poruku izvornog teksta. Neki muslimanski prevoditelji to rješavaju dodavanjem u zagrade nužnog teksta. Autor kaže da dobar prijevod treba obuhvaćati povijesni kontekst svetoga teksta. „Inače će sve naše prevođenje samo u sretnim slučajevima biti pravo prevođenje Kur'ana“ (str. 120).

U odsjeku o feminističkom pristupu riječi Božjoj, Muna Tattari, koja se u Hamburgu kao muslimanka bavi znanstvenim istraživanjem islama, propituje o mogućnostima i granicama interpretacije Kur'ana u prilog ženama. Ističe kako su tekstovi o ženama u Kur'anu i islamskoj tradiciji

„Spiegel ihrer Zeit / ogledalo svoga vremena“ i zalaže se za „gender-džihad“ koji zagovara Amina Wadud-Muhsin. Kerstin Rödiger, kršćanska teologinja iz Binningena u Švicarskoj, izlaže potrebu pažljivijeg iščitavanja uloge žena na tumačenja Post 2,4b - 3,24.

U odsjeku o međuovisnosti tumačenja, Stefan Schreiner, ekspert za odnose kršćanstva, judaizma i islama na Univerzitetu Tübingen, koji je u Sarajevu organizirao dva studijska susreta na tu temu, obradio je temu: „Kur'an kao izlaganje Biblije – Biblija kao pomagalo za shvaćanje Kur'ana“. Izlaže što je od Biblije prisutno u Kur'anu i prigovor muslimana da su sljedbenici Biblije iskrivili riječ Božju te uvjerenje muslimana da je objava diktirana Muhamedu vjerno sačuvana. Abdullah Takim, profesor islama na Univerzitetu Frankfurt, obradio je objavu kao spomen ili sjećanje (*ad-dikr*) te zaključuje: „Potvrda Tore i Evanđelja u Kur'anu znači da Sveti spisi mogu čovjeka voditi svojim temeljnim načelima. Ovo duhovno jedinstvo objavljenih religija nudi različite mogućnosti da Svete spise čitamo intertekstualno te time ustanovljujemo odnos religija objave i spisa objave. Budući da postoje brojne aluzije i zgode u Kur'anu iz Svetih spisa i drugih usmenih ili pisanih tradicija, princip intertekstualnosti otvara također nove svjetove za teologije religija objave“ (str. 196).

U odsjeku o monopolima značenja, Serdar Güneş, djelatnik

na katedri za islam Univerziteta Frankfurt, izlaže kako je u islamskoj teologiji hermeneutika s ruba prešla u središte teološkog diskursa. Zaključuje da nije riječ o nadomještanju starih metoda novima, nego o svijesti vlastite kulture shvaćanja: „U biti, većina debata su više refleksije o teoriji spoznaje koje su nužno potrebne. Islamska kultura izlaganja sa svim svojim egzegetskim metodama sama je plod nastojanja da se tekst postavi u vezu za stvarnošću, da bude oživljen. Pri tome se može raditi o nadvladavanju povijesne kontingentnosti ili samo o rješavanju praktičnih potreba koje su podloga motivaciji za djelovanje. U tom smislu zapadni impulsi u hermeneutici ne razlikuju se puno od onih u islamskom prostoru. Zajedničko im je što im prethodi *conditio humana*. U tom omjeru je rasprava o povijesnosti, hermeneutici, povijesno-kritičnim metodama simptom potrebe za spoznajno-teoretskim i egzistencijalnim pojašnjenjem“ (str. 213). Roman A. Siebenrock, profesor dogmatske i fundamentalne teologije na Univerzitetu Innsbruck, izložio je katoličko gledanje na izlaganje Pisma u Crkvi ukoliko je „zajednica pluralnih instancija za svjedočenje vjere“. Podsjetio je kako je nastanak Novoga zavjeta utemeljujući događaj Crkve, a izlaganje Pisma univerzalni i povijesno-spasenjski proces u ljudskoj zajednici. Zato je izlaganje Pisma otvoreni proces Crkve u hodu zemaljskom koji traži unutarnji cr-

kveni dijalog.

U odsjeku o zajedničkoj hermeneutici Enes Karić, s Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, govorio je o zajedničkoj hermeneutici razumijevanja za sadašnje vrijeme. On je izlagao i odgovarao na pitanja na engleskom, a njegovo predavanje preveo je na njemački Erdin Kadunić. Na početku je istaknuo kako bi se teologije i politike trebale posvećivati stvaranju duhovnih i mentalnih prostora za ljude različitih religija, kultura i nazora, zatim se pitao što mi različiti imamo danas zajedničko. U zaključku je istaknuo da zajednička hermeneutika razumijevanja ne treba zauzeti mjesto religija, nego omogućavati razumijevanje među različitim. Ona ne smije biti upotrebljavana za potiskivanje tradicionalnih oblika vjerskih obreda, jer „kao što je tijelo prostor za dušu, tako su obredi prostori za tradiciju i religiju“ (str. 243). Preporučio je ozbiljno uvažavanje projekta kenterberijskog nadbiskupa „Building bridges“ i Pisma 138 muslimanskih znanstvenika Benediktu XVI. i drugim kršćanskim poglavarima „A Common Word“. Klaus von Stosch, profesor sistematske teologije na Univerzitetu Paderborn, razmišljao je o ispravnom shvaćanju Svetoga pisma na crti istine i metode. Iznio je neke elemente liberalne hermeneutike u kršćanstvu i islamu i pri tome citirao jedan članak Eneša Karića na engleskom.

U zaključnoj sintezi, Andreas Renz, koji djeluje u Referatu

nadbiskupije München za ekumenizam i religijski dijalog, i Abdullah Takim iznijeli su osnovne crte izlaganja Pisma u kršćanstvu i islamu danas (261-275). Poštujući pluralnost i kontekstualnost, oni se zalažu da izlaganje Biblije i Kur'ana bude sredstvo sa susretanje s Bogom: „Svako teološko izlaganje Pisma trebat će mjeriti po tome uspijeva li izazvati vjeru. Tada je to izlaganje Pisma koje nadahnjuje Duh Božji, tada Pismo postaje 'riječ Boga života' koja je čovjeku upisana u srce“ (275).

Susrete Kršćansko-islamskog foruma na Akademiji biskupije Rottenburg-Stuttgart planiraju i vode zajedno kršćani i muslimani koji žive u Njemačkoj. Na njima jedni pred drugima i pred samim sobom razmišljaju o pitanjima važnim za zajednički život u pluralnoj Europi. Predavači jesu uglavnom profesori univerziteta, ali su skupovi namijenjeni vjeronaučiteljima i drugim djelatnicima kršćanskog-islamskog dijaloga. Na njima važnu ulogu kao sudionici i organizatori imaju bošnjački muslimani Stuttgarta koji konstruktivno surađuju s djelatnicima Akademije. Jezik predavanja i rasprava uglavnom je njemački, ali pojedini predavači mogu se služiti i engleskim. Ova knjiga daje dijalošku sintezu današnjeg stanja u tumačenju Biblije i Kur'ana i dobro će doći svima koji se za to zanimaju.

Mato Zovkić

GLEĐANJE NA RIMSKI PRIMAT IZ ISTOČNE PERSPEKTIVE

Fransoa DVORNIK, *Vizantija i rimski primat*, Službeni glasnik Srbije, Beograd, 2009., 140 str.

Prošle godine izašao je srpski prijevod knjige *Vizantija i rimski primat* poznatog češkog povjesničara Fransoa (Františka) Dvornika koji je živio u Francuskoj i u SAD-u. Dvornik je neobično važan povjesničar jer je u znanstvenom svijetu promijenio mišljenje o odnosu Rima i Bizanta, promijenio je i gledanje na Slavene u zapadnoj historiografiji te je promovirao ulogu svete braće Ćirila i Metoda. Dvornik je među katolicima popravio i negativnu sliku o Fociju. Može se istaknuti kao zanimljivost i dokaz njegova ugleda da mu je na sprovodu uz mnoštvo naroda i uglednika bilo čak 120 svećenika i više biskupa.

Knjiga je podijeljena u 8 poglavlja te obrađuje pitanje primata kronološki od 3. do 13. st. Autor naglašava da je ovo prije svega povijesna studija te se izričito ograđuje od teološkog aspekta ovoga pitanja. Koliko god bježao i ograđivao se od teološkog aspekta ovoga dvadesetostoljetnog problema, ipak nije mogao pobjeći jer je ono par excellence i teološko pitanje. Možda je najvažnija teza ove studije o *bizantskom helenizmu*, koji se u biti sastoji u nastojanju uređenja Crkve prema uzorku uređenja rimskoga imperija. Tako je za Bizantinke bilo normalno da